

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

№10

2025
oktyabr

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 729 sahifa.
2025-yil, 29-oktyabr,

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

JAHON MOLIYA TIZIMIDA “YASHIL” MOLIYALASHTIRISHNI RIVOJLANISHINING MUAMMOLARI VA SHARTLARI	12
Quliyev Begimqul Melikovich	
EKOLOGIK MIGRANTSIYANI MINTAQAVIY MIQYOSDA MUVOFIQLASHTIRISHNING ASOSIY YO‘NALISHLARI	18
Bahtiyor Ismoilov Ulug‘bek o‘g‘li, Kadirova Zulayxo Abduxalimovna	
O‘ZBEKISTONDA BANK XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISH HOLATI	25
Davletova Nilufar Tulanovna	
EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHDA MINTAQANI IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	30
Qodirov Farrux Ergash o‘g‘li	
SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING XORIJ TAJRIBASI	37
Kadixodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
MAHALLIY XOMASHYO BAZASIDAN FOYDALANISH ORQALI ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARINI KAMAYTIRISH YO‘LLARI	46
Sultanov Dilshod Normamatovich	
IQTISODIYOTI RIVOJLANGAN DAVLATLARDA INSON KAPITALIGA INVESTITSİYALARNI JALB QILISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	50
Akhmadaliyeva Nikholakhon	
O‘QITUVCHILAR VA TALABALAR UCHUN INNOVATSION TA’LIM DASTURLARINI ISHLAB CHIQISHDA XALQARO STANDARTLARGA MOSLASHUV MEXANIZMLARI	62
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
YER QA’RIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQLARNING ILMIY-TADQIQOTLAR SHARHI	68
Zoxidov Ismatjon Yunusjon o‘g‘li	
RESPUBLIKA IQTISODIY TARAQQIYOTIDA OLIY TA’LIMNI MODERNIZATSIYA QILISH VA INVESTITSIYA JOZIBADORLIGINING O‘RNI	74
Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich	
DAVLAT IQTISODIY XAVFSIZLIGINI MUSTAHKAMLASHDA SIYOSIY INSTITUTLARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH STRATEGIYALARI	80
O. Nurmuradov	
ICHKI AUDIT SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA BUXGALTERIYA MA’LUMOTLARINING ICHKI AUDIT JARAYONIDA EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHNING AHAMIYATI	85
Xamidov Javoxir Shavkat o‘g‘li, Muxitdinov Shoxijaxon Xudoyor o‘g‘li	
XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISHNING MOLIYAVIY MEXANIZMLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	90
Xuramov Zafar Rajabaliyevich	
KORPORATIV TUZILMALARDA INVESTITSION JOZIBADORLIKNI TA’MINLASHNING AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISHDAGI ROLI	95
Qurbonov Javlonbek Jurabekovich, Raxmatov Faxriddin Xasanovich	
GLOBAL RIVOJLANISH JARAYONIDA SUG‘URTA XIZMATLARINI ISLOH QILISH MASALALARI	99
Xushmuradov Oman, Ismoilov Sherzod Ismoil o‘g‘li	

DORIVOR O'SIMLIKLARNI QAYTA ISHLASHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	103
Usmonov Mirg'ulom Xoshim o'g'li	
BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA ERISHISHDA SUN'IIY INTELLEKT TIZIMLARINI QO'LLASH METODOLOGIYASINING AHAMIYATI	109
Nasrulloev Hayotjon Xabibulloevich	
НЕЙРОИНТУИТИВНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК ФАКТОР КОНКУРЕНТНОГО ПРЕИМУЩЕСТВА НА РЫНКЕ ТРУДА	115
Ягудин Дмитрий Рустамович	
RESURSLARNI SOLIQQA TORTISHGA OID TADQIQOTLARNING NAZARIY TAHLILI	123
Nasimdjanoov Yunusjon Zoxidovich	
SOLIQ TO'LOVCHILAR FAOLIYATINI MUVOFIQLASHTIRISH: XULQ-ATVOR IQTISODIYOTI VA PROGRESSIV TARIFLARNI LOYIHALASH	129
Abduraimova Nigora Abdugapparovna	
DAVLAT RAQAMLI LOYIHALARI: UZINFOCOMNING TA'LIM TIZIMI VA IQTISODIY SAMARADORLIKKA QO'SHGAN HISSASI	134
Raxmatxo'jayev Axrorxo'ja Akmal o'g'li	
РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ПАСПОРТОВ В ПРОМЫШЛЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ	140
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
BANK XIZMATLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	148
Xolikova Oydin Olimjonovna	
PNEVMOMEXANIK YIGIRISH TEXNOLOGIYASI XUSUSIYATLARI	153
Jumaniyazov Kadam, Salimov Shuhrat Halimovich, Nazarov Ramazon Anvarovich	
GREEN INDUSTRY AND THE ECONOMY OF ENVIRONMENTALLY FRIENDLY CONSTRUCTION: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND UZBEKISTAN'S OPPORTUNITIES	158
Mansurova Sayyora Bakhtiyor kizi	
TELEKOMMUNIKATSIYA SOHASINI RIVOJLANTIRISH TAHLILI	166
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA LOGISTIKA XIZMATLARINING MIKRO VA MAKRO TUZILMALARI, ULARNING FUNKSIONAL METADOLOGIK TAMOIYILLARI	171
Z.Teshayev	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT ULUSHI MAVJUD KORXONALARNI BOSHQARISHDA XORIJIY TAJRIBADAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	176
Ismailov Allayor Rashidovich	
MAHSULOT TANNARXINI ANIQLASHDA ISHLAB CHIQARISH XARJATLARINI OG'ISHISHLARI VA ULARNI TAQSIMLASH	183
Raxmatov Baxriddin Baxtiyor o'g'li	
ПОВЫШЕНИЕ СТОИМОСТИ СПОРТИВНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ И ОБЪЕКТОВ НА ОСНОВЕ АУТСОРСИНГА	186
Исмагулова Гульмира Нуралиевна	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY KONSEPSIYASI	193
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA XIZMATLAR SIFATINI OSHIRISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING INSTITUTSIONAL VA TASHKILIY MEXANIZMLARI	198
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich	
TIJORAT BANKLARIDA UZOQ MUDDATLI RESURSLARNI JALB QILISHDA XALQARO TAJRIBA	203
Abduraxmonov Akmal Nurmamat o'g'li	

MEHNATGA LAYOQATLI TRANSPORT SOHASIDAGI AHOLINI ISH O'RINLARI BILAN TA'MINLANGANLIK HOLATINI TAHLILI	207
Abdullayeva Nigora Shamsiddinovna	
TO'QIMACHILIK SOHASINI BARQAROR RIVOJLANTIRISH MODELI	212
Madraximova Gulasal Ro'zimboy qizi	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI DIVERSIFIKATSIYASI VA GAROV TA'MINOTI SIFATINING BANK BARQARORLIGIGA TA'SIRI	220
Xolbozorov Husniddin Norbek o'g'li	
O'ZBEKISTON - 2030 STRATEGIYASI DOIRASIDA TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISH: MUAMMOLAR VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	226
Norova Nozima Nabiyeвна	
UY-JOY KOMMUNAL XIZMATLARNI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING KLASSTERLI MEXANIZMI TAHLILI	232
Odamboyev Oybek Ravshanbek o'g'li	
KORPORATIV BOSHQARUV TUZILMALARIDA MOLIVAVIY MUNOSABATLARNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	236
Qurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich	
XALQARO SAVDONING RIVOJLANISHI VA ZAMONAVIY TENDENSIYALARI	242
Jalolov Bekzod Sherzod o'g'li	
TA'LIM TIZIMINI MOLIVALASHTIRISHNING YANGI TIZIMINI JORIY ETISHGA QARATILGAN NAZARIY JIHATLAR	247
Dusanov Salim Mamarasulovich	
O'ZBEKISTONDA BUDJET TUSHUMLARINI OSHIRISHDA BOJXONA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	254
Aktamov Akbarjon Aslan o'g'li	
DAVLAT TA'LIM TASHKILOTLARIDA QURILISH XARAJATLARI HISOBINI YURITISH	262
Ostonokulov Azamat Abduraimovich	
РАЗРАБОТКА ОРГАНИЗАЦИОННЫХ МОДЕЛЕЙ ИНТЕГРАЦИИ КРЕАТИВНЫХ ИНДУСТРИЙ В ТУРИСТИЧЕСКУЮ ИНФРАСТРУКТУРУ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН	273
Хошимова Камилла Навфал қизи	
A NEW STAGE IN THE APPLICATION OF MARKET MECHANISMS TO ENTREPRENEURIAL ACTIVITY	285
Ibrayim Maxkamov	
RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH ORQALI SOG'LIQNI SAQLASH XIZMATLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI	291
Eshbekova Xayriniso Baxtiyorovna	
QASHQADARYO VILOYATI IQTISODIYOTIDA DXSH ASOSIDA INVESTITSIYA MUHITINING SHAKLLANISHI	297
Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA MIJOZLAR EHTIYOJLARINI O'RGANISH VA TAHLIL QILISH	301
Shaymanov To'liqin Mahmayusupovich	
ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ЦИФРОВЫХ ПОДХОДОВ В НАЛОГОВОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ	306
Элбаева Мукаддас Рашидовна	
СИНТЕЗ НЕЧЕТКОЙ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ТЕПЛОЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ОБЪЕКТОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ	311
Бахриева Хуршида Аскарходжаевна, Сафаров Шохрух Шарофович, Бахрамов Муҳаммадали Ералиевичасистент	
ШАНХАЙСКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА КАК КАТАЛИЗАТОР ДОСТИЖЕНИЯ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ЦЕЛЕЙ РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	319
Базарова Гулнора Гуламовна	

O'ZBEKISTON KORXONALARINING TASHQI IQTISODIY FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHDA BANK KREDITLASH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	323
Pulatova Moxira Baxtiyorovna	
QUESTIONS ABOUT THE STUDY OF PERFORMANCE AND EFFICIENCY OF APPLICATION OF LOADING AND EXTRACTING EQUIPMENT	327
Azamat Umirzokov	
MATOLARNING HAVO O'TKAZUVCHANLIGI KORRELATSION TAHLILI	334
Ismailov Nurulla Tuychibayevich	
O'ZBEKISTONDA QISHLOQ XO'JALIGI RISKLARINI SUG'URTALASHNING AFZALLIKLARI	339
Mamadjanov Shuxrat Jalolidinovich	
IKKI QATLAMLI ARALASH TOLA TARKIBLI TRIKOTAJ TO'QIMASINI OLIH USULI	343
Usnatdinova Elmira Faxratdinovna, Mirusmanov Baxtiyor, Abdurahimova Fazilat Abdullayevna	
MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARIDA ENG ILG'OR TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA QAROR QABUL QILISH JARAYONLARINING OPTIMALLASHTIRISH YO'LLARI	347
Axmedov Farxod Raxmonjonovich	
IMPACT OF FOREIGN INVESTMENTS ON THE ECONOMY OF UZBEKISTAN: CROSS-SECTORAL ANALYSIS	354
Jumayeva Kamola Azimjonovna, Khasanova Iroda Azizbek kizi	
KORXONA INVESTITSION FAOLLIGINI TA'MINLASHNING NAZARIY-USLUBIY MASALALARI XUSUSIDA	362
Ilyasova Barno Axmadovna	
MILLIY IQTISODIYOTGA XORIJIY INVESTITSİYALARNI O'ZLASHTIRISHNING AMALDAGI HOLATI TAHLILI	371
G'afurov Sherzod Abduvaxob o'g'li	
EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISH ASOSIDA BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	378
Raximov Eshmurod Normuradovich	
O'ZBEKISTONDA BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASHDA EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	385
Berdivaliyeva Madina Komiljon qizi	
SANOAT KORXONALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING ZAMONAVIY KONSEPTUAL MEKANIZMLARI	392
Jalolov Abbosxon Ravshanxon o'g'li	
TEPKI UZELI KONSTRUKTIV XOSSALARI TAHLILI	398
Bozorova Farida Maxmudjonovna	
НЕОБХОДИМОСТЬ ОБЪЕДИНЕНИЯ АКЦИЗНОГО НАЛОГА НА НЕФТЕПРОДУКТЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	405
Пулатов Дилшод Хақбердиевич, Маматкулов Салимжон Рахмонкулович, Хужамурадов Аброрбек Рўзимурат ўғли, Воронин Сергей Александрович, Абдиев Мансур Мусурмонович	
OLIY TA'LIMGA INVESTITSIYA SIYOSATI: IQTISODIY TAHLIL VA ISTIQBOLLAR	410
Talapova Nargiza Baxriddinovna	
INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE SERVICE NETWORK	416
Bahriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
YANGI O'ZBEKISTON INVESTITSION MUHIT VA UNGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	421
Tirkashev Farruxjon Xolyigitovich	
МНОГОМЕРНАЯ БЕДНОСТЬ И УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ: ОЦЕНКА ЧЕРЕЗ РАМКУ MPI	426
Мамаризоев Жахонгир Исохонвич	
ОЦЕНКА И ОПТИМИЗАЦИЯ ВЛИЯНИЯ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ СТАБИЛЬНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОГО ОБМЕННОГО КУРСА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	430
Норбаева Мухлиса Акрам кизи	

RAQAMLI TO'LOVLAR ASOSLARI VA XAVFSIZLIGI	440
Yaqubov Azizbek G'anibekovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA LOGISTIKA XIZMATLARINI BOSHQARISHNING INNOVATSION USULLARI	444
Xomidov Xojiakbar Adxamovich	
SOLIQ SIYOSATI ORQALI INKLYUZIV IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH MEXANIZMLARI.....	449
Saydakbarova Madinaxon Anisbekovna	
O'ZBEKISTONDA STARTAP EKOTIZIMINING SHAKLLANISHI VA BARQAROR RIVOJLANISHI YO'LLARI.....	454
Suleymanova Shoir Alavxanovna	
MILLIY IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA TASHQI IQTISODIY FAOLIYATNING O'RNI	459
Alimova Dilfuzaxon Rustam qizi	
MEHNAT BOZORINI OPTIMALLASHTIRISHNING MAKROIQTISODIY BARQARORLIKKA TA'SIRI	464
Botirova Sarvinoz Bobir qizi	
QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA KORPORATIV BOSHQARUVNI TASHKIY-IQTISODIY MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI.....	469
Qurboniyazov Shaxzodbek Karimovich	
INVESTITSIYA FAOLIYATINI MUQOBIL MOLIYALASHTIRISH USULLARINING MANBALARINI SHAKLLANTIRISH YO'LLARI	474
Boboqulov Akmal Muborakbekovich	
RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINING MOHIYATI VA TURLARI.....	482
Zufarov Akmal Gulamiddinovich	
FISKAL BOSHQARUV SAMARADORLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQQA TORTISHNING TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	491
Sulaymonov Farrux Shuxratovich	
ИНДЕКС ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ МОНИТОРИНГА УРОВНЯ ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ	496
Хазраткулова Лола Нармуминовна	
BANK MAJBURIYATLARI VA AKTIVLARINING VAQTINCHALIK NOMUTANOSIBLIK LARI RISKINI KAMAYTIRISH	502
Ibrohimov D.M.	
O'ZBEKISTON RAQAMLI PLATFORMALARI FAOLIYATIDA RAQOBAT SIYOSATINING ZAMONAVIY MUAMMOLARI VA YECHIMLARI.....	507
Saparov Islom O'lmasovich	
RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA MARKETING YONDASHUVLARINING QISHLOQ XO'JALIGIGA TATBIQI	514
Abdikarimova Zilola Baxramovna	
TIJORAT BANKLARI KAPITALI TARKIBIDA DAROMAD MANBALARINING ULUSHI VA KAPITALLASHUV JARAYONIDAGI O'RNI	520
Tursunov Mustafo Mirzayevich	
AHOLINI IJTIMOY HIMOYA QILISH TIZIMIDA INSTITUSIONAL HAMKORLIKNING O'ZIGA XOS JIHATLARI TAHLILI	524
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna	
O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING IQTISODIY SAMARADORLIGI	528
Bobojonova Sevara Baxrombek qizi	
MINTAQA SANOATI RAQAMLI XIZMATLAR BOZORIDA TIJORATLASHTIRISHNI "SMART" MODEL I	533
Norov Murodjon Maxmudovich	

TOMORQADAN SAMARALI FOYDALANISH- KAMBAG'ALLIK MUAMMOSINI YUMSHATISHNING MUHIM OMILI	539
Xamidjon Shaxobov	
SUG'URTA KORXONALARIDA REZERVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	544
Najimova Nigora	
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI EKSPORTINI RIVOJLANTIRISHDA XITOY BOZORINING O'RNII	549
Mardanov Aziz Yusupovich	
THE IMPORTANCE OF GREEN ENERGY IN THE ECONOMY OF FERGANA REGION: CURRENT TRENDS AND PROBLEMS	555
Khayrullaev Zoidjon	
TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNING UNDIRILISHI BO'YICHA XORIJ TAJRIBASI	559
Mitillayev Ibrohimjon Tursunpulatovich	
RAQAMLI MOLIYAVIY XIZMATLAR SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING NAZARIY ASOSLARI.....	563
Muyassarzoda Fayziyeva	
MOLIYAVIY MEXANIZM SIFATIDA SUG'URTA TASHKILOTLARI TO'LOVGA LAYOQATLILIGINI BELGILASHNING O'ZIGA XOS HUSUSIYATLARI	570
Abdullayev Erkinjon A'zamovich	
MAMLAKAT YAIM QO'SHILGAN QIYMAT HAJMINI STATISTIK VA EKONOMETRIK TAHLIL USULLARI ASOSIDA PROGNOZLASH	578
Jalolov Ilhomjon Isomiddinovich	
XALQARO TURIZM XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	585
Eshtaev Alisher Abdug'aniyevich, Ivatov Irisbeg	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA BUXGALTERIYA HISOB VA AUDIT TIZIMLARINI AVTOMATLASHTIRISHNING METODOLOGIK ASOSLARI	590
To'laganov Ziyovuddin Kamolitdin o'g'li	
JAHON SEMENT SANOATIDAGI TENDENSIYALAR VA O'ZBEKISTONNING BARQAROR RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	595
Abdujabbarov Abdulaziz Abdurashid o'g'li	
РОЛЬ ФИНАНСОВОГО АНАЛИЗА В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ.....	600
Бекбаева Феруза Бахтиеровна	
BARQAROR MOLIYAVIY RENTABELLIK BANKLARNING DAROMADLILIGINI TA'MINLASH OMILI SIFATIDA.....	606
Umarov Davron Shavkatovich	
REKLAMA XIZMATLARI BOZORIDA RAQOBATBARDOSHLIKKA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR.....	612
Xamrakulov Azamat Baxritdinovich	
ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ОБУЧЕНИЕМ (LMS) В ОНЛАЙН ОБРАЗОВАНИИ И ЕЕ РОЛЬ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: АНАЛИЗ И СРАВНЕНИЕ	618
Атабоева Шахризода Равшановна, Бекчанов Бекчан Юлдашевич	
ЦИФРОВИЗАЦИЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА: ПЕРСПЕКТИВЫ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ	623
Киличева Ф.Б.	
DAVLAT TIBBIYOT MUASSASALARIDA DEBITORLAR VA KREDITORLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	628
Sultonova Mushtariy Abdulabbosovna	
NARX BELGILASH-IQTISODIY MANFAATDORLIKNING ASOSIY OMILI VA NARXNI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARI	635
Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich	

SUTNI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDAGI ISHLAB CHIQARISH JARAYONLARINI TAHLIL QILISH.....	639
Normuradov Nurbek Sunatilloevich	
O'ZBEKISTONDA BUDJET TUSHUMLARINI OSHIRISHDA TARIF STAVKALARINI OPTIMALLASHTIRISH ORQALI FISKAL BARQARORLIKNI KUCHAYTIRISH (OZIQ-OVQAT IMPORTI MISOLIDA).....	644
Rizayev Mirmahmud Xotamjanovich	
IPOTEKA KREDITLASH JARAYONINING XORIJ TAJRIBASI	652
Akrom Mardiyev	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY BARQARORLIGI TAHLILI	659
Ulashbayev Shohruh Abdivaxobovich	
CHARACTERISTICS OF APPLYING NEW HETEROCOMPOSITE POLYMER MATERIALS IN ENGINEERING ACTIVITIES	665
Umida Ziyamukhamedova, Mirjalol Abdulakimov	
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ «МАХАЛЛАБАЙ»: ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ И ТЕОРИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ	672
Қосимжонов Нозимжон Қозимжон ўғли	
EKOLOGIK AUDITNI TASHKIL ETISHDA RISKLARNI JORIY ETISH TARTIBI	676
Abdullayev Xurshidjon Nazrullo o'g'li	
CORPORATE CULTURE AND ITS ROLE IN TALENT MANAGEMENT	683
Shoyunusova Arofat, Sanjar Mirzaliev	
SIRDARYO VILOYATI SHAROITIDA BIOMASSA ASOSIDA OZUQA ISHLAB CHIQARISH IMKONIYATLARI.....	687
Xazratkulov Niyoz Namzabayevich	
ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ХОЗЯЙСТВЕННОГО МЕХАНИЗМА В УСЛОВИЯХ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ	692
Воронин Сергей Александрович, Азимова Феруза Маликовна	
ENERGETIKA LOYIHALARINI RAQAMLASHTIRISHDA TO'SIQLAR VA IMKONIYATLAR	700
Tilakov Ismoiljon Usmonovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMINI RAQAMLASHTIRISHNING AHAMIYATI	706
O'roqov Firdavs Ortiqniyoz o'g'li	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI BOZORLARNI MONOPOLIYAGA QARSHI TARTIBGA SOLISH MEKANIZMLARI VA TAKOMLLASHTIRISH TAKLIFLARI.....	710
Mingboev Asqar Qandaharovich	
JAHON SEMENT SANOATIDAGI TENDENSIYALAR VA O'ZBEKISTONNING BARQAROR RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	717
Abdujabbarov Alisher Abdullayevich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	722
Mufitillayeva Safiya Qodir qizi	

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

Mufitillayeva Safiya Qodir qizi

Namangan davlat texnika universiteti tadqiqotchisi

E-mail: muftsafia@gmail.com,

ORCID: 0009-0009-5637-7636

Annotatsiya. Ushbu maqolada kichik biznes subyektlari faoliyatining samaradorligini oshirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Kichik biznes subyektlarining o'ziga xos xususiyatlari, faoliyatining samaradorligini belgilovchi omillar va ularni optimallashtirish yo'llari tizimli tarzda tadqiq etilgan. Tadqiqot natijalari davlat siyosati, investitsion strategiyalar va hududiy rivojlanish sharoitida kichik biznesning barqaror rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: global o'zgarishlar, kichik biznes, barqaror rivojlanish, xususiy tadbirkorlik, raqobat, bandlik, mahalliy byudjet, natijaviy ko'rsatkichlar, tahlil, sintez.

Abstract. This article develops proposals and recommendations for improving the efficiency of small business entities. The study examines the specific features of small business efficiency, factors affecting their performance, and ways to optimize them. The research results are aimed at ensuring sustainable development of small businesses within the framework of state policy, investment strategies, and regional development.

Keywords: global changes, small business, sustainable development, private entrepreneurship, competition, employment, local budget, performance indicators, analysis, synthesis.

Аннотация. В статье разработаны предложения и рекомендации по повышению эффективности деятельности субъектов малого предпринимательства. Исследованы особенности эффективности, факторы, влияющие на деятельность субъектов малого бизнеса, а также пути их оптимизации. Результаты исследования направлены на обеспечение устойчивого развития малого бизнеса в условиях государственной политики, инвестиционных стратегий и регионального развития.

Ключевые слова: глобальные изменения, малый бизнес, устойчивое развитие, частное предпринимательство, конкуренция, занятость, местный бюджет, показатели эффективности, анализ, синтез.

KIRISH

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish va uning istiqbolini belgilashda cheklangan resurslardan cheklanmagan ehtiyojlarni qondirish imkoniyatlarini aniq rejalashtirish, kelgusi maqsadli makroiqtisodiy parametrlarni belgilash va ularga erishish uchun ustuvor vazifa hamda yo'nalishlar dasturini ishlab chiqish har bir hukumat zimmasidadir.

Kichik biznesning eng muhim vazifasi – aholi bandligini ta'minlash bo'lib, bu hatto mamlakatning eng chekka hududlarida ham aholining ish bilan ta'minlanish imkoniyatini yaratadi. Ta'kidlash joizki, kichik biznes ish stajiga ega bo'lmagan yoshlar kabi ijtimoiy muammoli qatlamlarni ham ish bilan ta'minlaydi, ularga tajriba va ko'nikma hosil qilishga yordam beradi. Shu nuqtai nazardan, kichik biznes samaradorligini oshirish va mavjud muammolarni bartaraf etish dolzarb masala hisoblanadi.

Bundan tashqari, mamlakatda kichik biznes subyektlarining faoliyatini samarali tashkil etish va rag'batlantirish, ularni ilg'or texnologiyalar, zamonaviy boshqaruv tizimlari va innovatsion uslublar bilan ta'minlash, shuningdek, huquqiy va moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida moliya, davlat byudjeti, kichik biznes, tadbirkorlik subyektlari, investitsiyalarni jalb etish hamda xorijiy investitsiyalarni samarali tashkil etish masalalariga oid muammolarni o'rganishda bir qator iqtisodchi olimlarning ilmiy ishlari muhim ahamiyat kasb etadi.

Jumladan, respublikamiz olimlari – Vahobov A.V., Malikov T.S., Haydarov N.H., Jo'raev A.S. va Yo'ldoshev Z.ning tadqiqotlari nazariy va amaliy jihatdan dolzarb masalalarni yoritishga xizmat qilgan.

O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining rasmiy ma'lumotlariga ko'ra, mamlakatda kichik biznes subyektlari barcha ishbilarmonlik subyektlarining 90% dan ortig'ini tashkil qiladi va YalMning 50% ini hosil qiladi (<https://stat.uz>). Bu esa, kichik biznesning iqtisodiy barqarorlik va bandlikni ta'minlashdagi muhim rolini ko'rsatadi. Shu bilan birga, R. Ismatov va M. Jalalova (2022) tadqiqotlarida tuman va hududlarda kichik biznesning samaradorligini oshirish yo'llari, xususan marketing, sarmoya jalb qilish va mehnat unumdorligini oshirish choralari yoritilgan.

Adashev A.O. (2021) va Adashev A.U., Ismoilov A.M. (2021) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar kichik biznesning sinergetik samaradorligini aniqlash metodologiyasini ishlab chiqishga qaratilgan. Sinergetik samaradorlik elementlari – foyda, operatsion xarajatlar va sarmoya ehtiyoji – kichik biznesning kengayishida iqtisodiy natijalarni optimallashtirishga imkon beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bir nechta faoliyatni integratsiyalashgan holda amalga oshirish orqali resurslardan samarali foydalanish va daromadni oshirish mumkin.

Xodiev B.Yu. va boshq. (2003) kichik biznesni boshqarish bo'yicha metodologik qo'llanmalarda, shuningdek Ibragimova M.M. (2018) va Axmedov O.T. (2023) dissertatsiyalarida tadqiqotlar, kichik biznes subyektlarining samaradorligini oshirish usullari:

- moliyaviy resurslarni optimallashtirish;
- operatsion xarajatlarni kamaytirish;
- sarmoya va investitsiyalarni samarali jalb qilish;
- ishchi kuchi va mehnat unumdorligini oshirish;
- marketing va savdo-sotiq strategiyalarini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Shuningdek, xorijlik iqtisodchi olimlar – Aleshin V.A., Zotova A.I., Neshitoy A.S., Polyaka G.B., Shaxovskaya L.S., Xoxlov V.V. va Kulakova O.G. tomonidan yozilgan ilmiy maqolalar, darsliklar va o'quv qo'llanmalarda kichik biznesni rivojlantirish, davlat tomonidan moliyaviy qo'llab-quvvatlash, investitsion muhitni yaxshilash masalalari keng yoritilgan.

Shu bilan birga, Alpyspayeva S.B. va Protasova O.V. (2017) Qozog'iston misolida kichik biznesni rivojlantirish, innovatsion iqtisodiyotga integratsiyalash va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash strategiyalarini taqdim etgan. Xorijiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini oshirish, innovatsion va ekologik jihatdan barqaror rivojlanishga erishish uchun tizimli siyosat va moliyaviy mexanizmlarga muhtoj.

Ushbu adabiyotlar iqtisodiyotni liberallashtirish, tadbirkorlik muhitini yaxshilash va kichik biznes subyektlarining samaradorligini oshirish borasidagi konseptual yondashuvlarni asoslashda muhim metodologik manba bo'lib xizmat qilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda kichik biznes subyektlarining holatini kompleks tahlil qilish maqsadida bir qator ilmiy-uslubiy yondashuvlardan foydalanildi. Xususan, taqqoslama tahlil, guruhlash, qiyoslash, abstrakt-mantiqiy fikrlash hamda baholash usullari qo'llanildi. Mazkur metodlar orqali mavjud holatga tizimli yondashish, muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Zamonaviy iqtisodiyotda jamiyat va tabiat o'rtasidagi munosabatlar muvozanatidagi muhim o'zgarishlarning ushbu sharoitini ishlab chiqarish faoliyatida integral va ekologik-mantiqiy barqaror yondashuv bilan muhim o'zgarishlar zarurligi to'g'risida dalillar mavjud. Ko'plab mamlakatlar o'zlarining milliy qonunchiligida kichik biznes subyektlarining barqaror rivojlanish kontseptsiyasini qabul qildilar va uni atrof-muhit siyosati bilan standartlarni ishlab chiqdilar. Shuningdek, ko'plab boshqa mamlakatlar kichik biznes subyektlarining kimyoviy moddalar hamda materiallarning ayrim turlaridan foydalanadigan mahsulotlarni ishlab chiqish va savdosi bilan shug'ullanishini cheklash orqali tarifsiz savdo to'siqlarini o'rnatdilar. Bu, albatta, atrof-muhitga ta'sirni kamaytirishi mumkin bo'lgan ishonchli harakatlar majmuasi bo'lib, biznes modeli yoki biznes miqyosini ekologik muammolar bo'yicha shubha ostiga qo'ymaydi. Bu esa, texnologik takomillashtirish oshgani sayin resurslardan foydalanish samaradorligi ham oshib borishi, shuning uchun ulardan foydalanish va talabning oshish ehtimoli yuqori bo'lishini anglatadi.

So'nggi yillarda global ekologik siyosat va qoidalar yanada qat'iylashib, ayniqsa, oziq-ovqat savdo-sotig'i uchun tarifsiz to'siqlarni tashkil qilmoqda va barqarorlikning yashil ishlab chiqarish strategiyasini yaratishga

tobora ko'proq qiziqish bildirmoqdalar. Rasmiy va norasmiy kichik biznes subyektlari butun dunyo bo'ylab barcha firmalarning 90% dan ortig'ini tashkil etadi va o'rtacha ish bilan ta'minlanganlarning 70% va YalMning 50% ni tashkil etishini nazarda tutadigan bo'lsak, ular individual ravishda past ta'sirga ega bo'lsa ham, ularning kumulyativ ta'siri sezilarli bo'lishi mumkin. Kichik biznes subyektlari odatda biznesining tabiati bilan bog'liq bo'lgan atrof-muhitga tovarlarni ishlab chiqarish va konvertatsiya qilish bilan ta'sir ko'rsatadi. Biroq, atrof-muhit muammolariga bosim kuchayganligi sababli ko'plab korxonalar o'zlarining biznes jarayonlari va modellarida "Yashil marketing strategiyalari" bilan takomillashtirilgan o'zgarishlar kiritishni boshlaydilar, ammo aksariyat kichik biznes subyektlari faqat ijtimoiy-iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlovchi ekologik bazani qoniqarli himoya qilish uchun juda cheklangan o'zgarishlarga amalga oshiradilar.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, olib borilgan tahlillar asosida iqtisodiyotning asosi sifatida kichik biznes subyektlarini shakllanishiga to'sqinlik qiladigan bir qator omillarni aniqlash mumkin. Birinchidan, mustaqillikning dastlabki davrlarida va hozirgi kunda ham tadbirkorlar uchun savdo va vositachilik faoliyati mablag'larni to'plash va aylantirish uchun mavjud bo'lgan yagona vosita bo'lib kelgan. Savdoda tovar va xizmatlarni sotishdan kichik biznes subyektlarining o'zgarishi moliyaviy xizmatlar (25,6%), ta'lim (7,4%), savdo (1,7%) hamda aloqa va axborotlashtirish (15,3%) xizmatlari sohalarida ijobiy o'sish sur'atlari kuzatildi [5].

Ikkinchidan, o'z faoliyatini yakka tartibda amalga oshiradigan yakka tartibdagi tadbirkorlar va dehqon xo'jaliklari soni mamlakatdagi faoliyat yuritayotgan kichik biznes subyektlarining umumiy sonining 2/3 qismidan ko'prog'iga to'g'ri keladi. Aholi daromadlarining nominal o'sishi 15,9%ni tashkil etib, mazkur o'sishning 14,8%i aholi umumiy daromadlari tarkibida yuqori ulushga ega bo'lgan mehnat faoliyatidan olingan daromadlarning 15,1%ini tashkil etdi [6].

Uchinchidan, faoliyatini to'xtatgan kichik biznes subyektlari sonining ko'payishi, yangi tashkil etilgan kichik korxonalar sonining o'sish tendentsiyasi kuzatilmoqda. Shu bilan birga, ro'yxatdan o'tgan kichik biznesning umumiy sonidan 94% faol ishlaydi, ya'ni iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish imkoniyatiga ega.

To'rtinchidan, tadbirkorlik subyektlarining inflyatsiya sur'ati 2020 yilning mos vaqtga nisbatan o'zgarishsiz saqlanib qoldi (18%). Kichik biznesning kapital-mehnat nisbati darajasining pastligi garov bazasini kengaytirishga va asosiy vositalar bilan ta'minlangan kichik biznes subyektlarini kreditlash hajmini oshirishga imkon bermaydi.

Beshinchidan, kichik biznes subyektlarida ishlab chiqarish-xo'jalik faoliyatining turli jihatlarini tartibga soluvchi amaldagi qonunchilikka amal qilmaslik oqibatlarini kichik biznes subyektlarining rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi va uning hufyona iqtisodiyotga o'tishiga majbur qiluvchi ma'muriy to'siqlarning ko'payishiga olib keladi.

Keltirib o'tilgan tahlil natijalari bo'yicha xulosa qiladigan bo'lsak, kichik biznesni rivojlantirish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash bo'yicha amaldagi siyosat doirasida islohotlarni chuqurlashtirish zarurligi to'g'risida xulosa qilishga imkon berdi. Shu bilan birga, keyingi islohotlarning yo'nalishlari iqtisodiyotning hozirgi rivojlanishining barcha zaif va kuchli tomonlarini hisobga olgan holda tizimli bo'lishi kerakligi va pirovardida kichik biznes subyektlarini yanada rivojlantirish, samaradorligini oshirish uchun iqtisodiy model zarur [7].

Modelga murojaat qilinishidan sabab, ko'zda tutilgan kichik biznes subyektlarida bir qancha faoliyat bilan bir vaqtda shug'ullanish natijasida ulardan olingan yakka holda samaradorlik o'z ifodasini to'liq aks ettirmaydi. Shu bois bu holatda fikrimizcha, sinergetik samaradorlikka murojaat qilish maqsadga muvofiqdir. [8] Bu holatda, hosil bo'lgan sinergetik samaradorlikni miqdoriy baholashda hisoblash uchun quyidagi ko'rsatkichlarni e'tiborga olish tavsiya etiladi:

- Har bir faoliyat orqali sotishdan olinadigan yalpi foydaning o'sishi sababli ko'rsatilayotgan xizmatlar hajmining oshishi hisobiga mehnat unumdorligi va xizmatlar narxlarini nazorat qilish – MUXN.

- Orgatexnika va jihozlarga texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash xarajatlarini kamaytirish – TTXK.

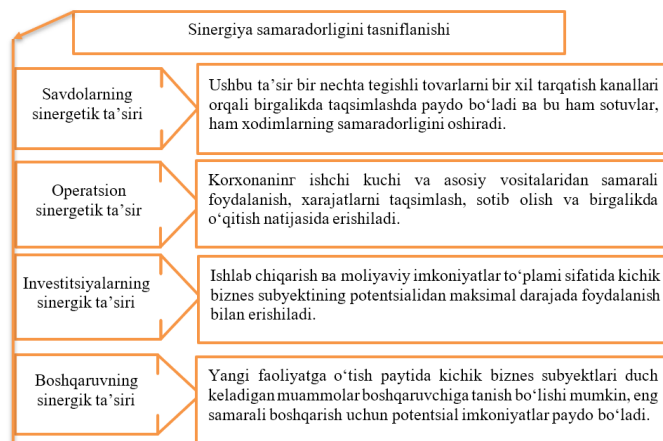
- Kichik biznes subyektlarini ro'yxatdan o'tganidan keyin 2 yil ichida olingan soliq imtiyozlari – OSI.

Kichik biznes subyektlarini keyingi 3 yil ichida ushbu pul oqimlarini diskontlashda, bog'liq bo'lgan xatarlarni hisobga olgan holda, pul oqimlari uchun chegirma stavkalari turlicha tanlanadi. Sinergetik ta'sir uchta diskontlangan pul oqimlari yig'indisiga teng bo'lgan iqtisodiy samara shaklida o'zini namoyon qiladi.

$$ST = MUXN + TTXK + OSI \quad [1]$$

Ta'kidlash joizki, naqd pul oqimlarini diskontlash orqali samaradorlikning vaqt o'tishi bilan taqsimlanishini tahlil qilish va sinergiya ta'sirining barcha ko'rinishdagi tasniflarini hisobga olish mumkin bo'ladi (1-rasm).

Rasmdagi ma'lumotlardan ko'rinadiki, savdolarning sinergetik ta'siri asosan kichik biznes subyektlari tomonidan turli mahsulotlar ishlab chiqarish va ularning birgalikda sotish jarayonida vujudga kelib, u mahsulotlar sotish hajmining va xodimlarning mehnat unumdorligini oshishi bilan belgilanadi. Investitsiyalarning sinergetik ta'siri kichik biznes subyektlari faoliyati kengaygandan so'ng, qo'shimcha mablag'lar orqali daromadni oshirish uchun turli xil investitsiya loyihalariga mablag' qo'yish va kichik biznes subyektlarining salohiyatidan samarali foydalanishda yuzaga keladi.

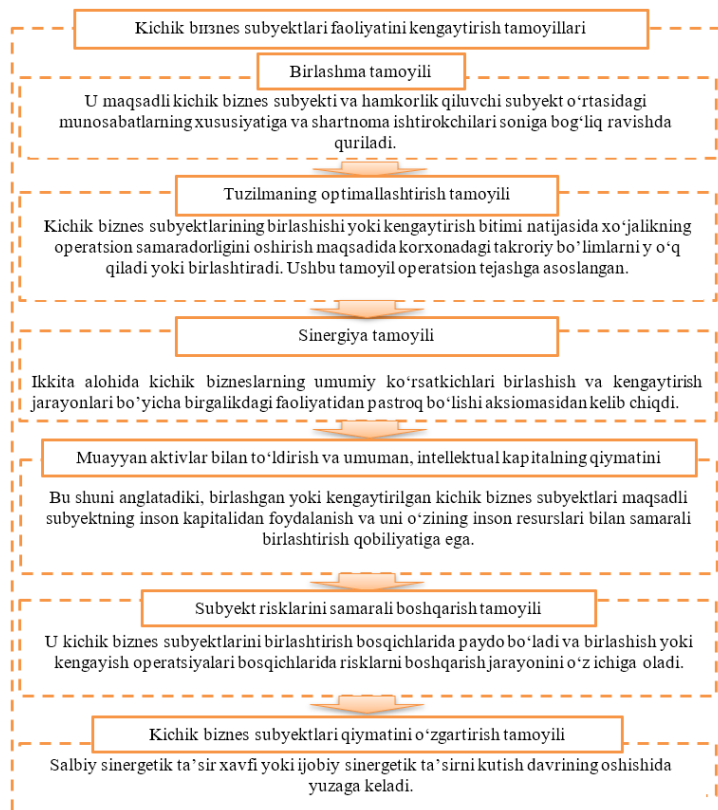

1-rasm. Sinergiya samaradorligini tasniflashi.[9]

Kichik biznes subyektlari faoliyatini sinergetik samaradorligini baholash mexanizmi xo'jalik faoliyatini kengayishi jarayonida sinergiya qiymatining shakllanishiga ta'sir qiluvchi elementlar to'plamini o'z ichiga oladi. Sinergetik samaradorlik foyda, operatsion xarajatlari va sarmoyaga bo'lgan ehtiyojni o'z ichiga olgan uchta elementdan iborat bo'lib, sinergiya elementlari ijobiy va salbiy ma'nolarni, ya'ni foydaning o'sishi, operatsion xarajatlarning pasayishi, sarmoyaga bo'lgan ehtiyojning pasayishi kabi holatlarni o'z ichiga olishi mumkin.

Sinergiya elementlaridan biri bo'lgan foydani shakllantirish va taqsimlash: soliqlarni to'lash bo'yicha byudjet oldidagi majburiyatlarni bajarish, o'z kapitalini to'plash va xo'jalik xodimlarining moddiy manfaatdorligini ta'minlash hamda eng yuqori natijaga erishishda xarajatlarni minimallashtirish tamoyillariga asoslanadi. Xarajatlarni shakllantirish tamoyillariga kelsak, faqat bitta, u ham bo'lsa, xarajatlarni boshqarishni tizimlashtirish tamoyiliga ega.

Investitsiya portfelini shakllantirish tamoyillari investitsiyalariga qo'yiladigan bir qator talablarga asoslanadi, ya'ni ularning likvidligini, rentabelligini, investitsiyalarning o'sishini va xavfsizligini ta'minlash bo'lib, investitsiyalardan kelib chiqadigan zarar xavfini kamaytiradi. Bu borada kichik biznes subyektlari faoliyatini kengaytirish tamoyillarini va ularning tavsifini keltirib o'tish maqsadga muvofiqdir (2-rasm).

2-rasm. Kichik biznes subyektlari faoliyatini birlashtirish yoki kengaytirish tamoyillari.[10]

Tadqiqotlarda aniqlanishicha, bir vaqtning o'zida bir element yoki sinergetik ta'sir elementlari majmuasi integratsiyalashuv natijalariga erishishi, birlashish yoki subyektni kengaytirish bitimida sinergetik ta'sirning ijobiy qiymatini olish ehtimoli bilan sinergiya elementlarini shakllantirish tamoyillariga rioya qilish zarur. Chunki sinergetik ta'sir to'g'ridan-to'g'ri korxonalarning integratsiyalashuv jarayonidan oldingi va keyingi xarajatlari o'rtasidagi farqga asoslanadi.

Umuman olganda, kichik biznesning samarali rivojlanishi uning faoliyatining muayyan shartlari bilan bog'liq bo'lib, ular texnologiyalarni uzatish infratuzilmasi va axborot almashish tizimini shakllantirish; hududlarni rivojlantirish va yangi texnologiyalarni tarqatish markazlarini yaratish; mavjud korxonalar salohiyatidan kelib chiqqan holda kichik biznesning ishlab chiqarishini moliyaviy tejash hamda texnologik qo'llab-quvvatlash tizimini amalga oshirishni o'z ichiga oladi.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, mahalliy kichik biznesning o'ziga xos xususiyati, hozirgi paytda qulay ishbilarmonlik muhiti mavjud emasligi sababli alohida iqtisodiy subyektlar faoliyatida o'z-o'zidan pasayishi kuzatilmoqda. Bu esa o'z navbatida, hozirgi kunda yirik korxonalarning kichik korxonalar uchun jiddiy raqobatchilarga aylanishi va ularning keyingi rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi, boshqaruvning turli shakllaridagi kichik korxonalarni tugatilishiga olib kelishi mumkin. Shunga qaramay, O'zbekiston Respublikasida kichik biznes subyektlari faoliyatida raqobatbardoshlikni oshirish bo'yicha aniq rasmiy hisob-kitoblarni olib borish zarur bo'lib, bu omillar ta'sirida korxonalarning an'anaviy ravishda muhim rol o'ynaydigan va tegishli ravishda joylashtirilgan korxonalarning ishlab chiqarish hajmi yildan yilga ijobiy o'zgarayotganligini ko'rish mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Kichik biznes subyektlari faoliyatining asosiy maqsadi ko'zlangan natijaga erishish, aniqrog'i kapital va resurslardan samarali foydalanish orqali yuqori darajada foyda olishga qaratilgan. Kichik biznes subyektlari faoliyatining eng muhim vazifasi — bu korxonaning samarali ishlashini ta'minlash, innovatsiyaga yo'naltirishni va innovatsion muhitni yaratishni, berilgan vazifalarni hal qilish uchun turli xil manbalardan resurslarni jalb qilish va ulardan foydalanishni nazarda tutadi. Har qanday korxona avvalo turli xil vositalar va usullardan foydalangan holda, bozorda barqaror va moliyaviy jihatdan muvaffaqiyatli ishlashni ta'minlashga intiladi.

Xususan, aniqlangan chora-tadbirlar asosida mamlakatda kichik biznesni istiqbolli rivojlantirish bo'yicha taklif qilingan aniq usullar ma'lum darajada aholi va alohida olingan xo'jalik subyektlari daromadini hamda farovonligini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Kichik biznes subyektlariga istiqbolli ilmiy-texnik ishlanmalarni amalga oshirishda, kichik korxonalarni texnik va texnologik qayta jihozlashda, kichik va o'rta biznes uchun kadrlar tayyorlash va qayta tayyorlashda davlat byudjetiga asoslangan maxsus chora-tadbirlar va tuzilmalar ko'zda tutilgan. Hukumatning kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda davlat hamda biznes manfaatlarini muvozanatlash, tadbirkorlik faoliyati uchun maqbul sharoitlarni ta'minlash va kichik biznesning raqobatbardoshligini oshirish chora-tadbirlarini ishlab chiqish va amalga oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish, ishbilarmonlik muhitini yanada yaxshilash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 2021–04–21yildagi PQ-5087-son qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalarini faoliyatini tashkil etish hamda yoshlarning tadbirkorlikka oid tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2021–04–21yildagi PQ-5088-son qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2021–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi 2021–01–28yildagi PF-60-sonli Farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasining reytingini yaxshilash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 2019–04–05yildagi PF-4160-sonli Farmoni.
5. Алпыспаева С.Б., Протасова О.В. Перспективы развития малого бизнеса республики Казахстан. Инновационная экономика: Перспективы развития и совершенствование, 2017, №7, 25.
6. Xodiev B.Yu. va boshqalar. Kichik biznesni boshqarish. Toshkent, O'qituvchi, 2003 y.
7. R. Ismatov, M. Jalalova. Xududlarda kichik biznes korxonalarini yanada rivojlantirish va ularning samaradorligini oshirish. Xorazm Ma'mun akademiyasi axborotnomasi: ilmiy jurnal, No11/2 (95), 2022, 7 b.
8. Adashev A.U., Ismoilov A.M. The Role of Small Business in the Management of the Organized Structure. The American Journal of Applied Sciences, Amerika, 2021, №3, p. 84–89.
9. Adashev A.O'. Analysis of Sustainable Development of Small Business Components of the Republic of Uzbekistan. Proceeding of International Conference on Research Innovation in Multidisciplinary Sciences, 2021, Hosted From New York, USA, 142–146 bet.
10. Adashev A.O'. Kichik biznes subyektlarining barqaror rivojlanishini ta'minlash va samaradorligini oshirish. Iqtisod fanlari bo'yicha falsafa doktori ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiya avtoreferati, T.: 2021, 54 bet.

11. Aripov O.A. Kichik biznesni davlat tomonidan tartibga solish va ishbilarmonlik muhitini rivojlantirish. Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati, T.: TDIU, 2020, 72 b.
12. Axmedov O.T. Kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini shakllantirish va raqobat ustunliklaridan samarali foydalanish. Iqtisod fanlari bo'yicha falsafa doktori ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiya avtoreferati, Urgench: UrDU, 2023, 74 b.
13. Ibragimova M.M. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining tarkibiy o'zgarishlar asosida samaradorligini oshirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati, T.: 2018, 54 b.
14. <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/small-business-and-entrepreneurship>
15. <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/small-business-and-entrepreneurship>

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100